

Kua Tīmata Te Haerenga

The Journey Has Begun

Mental health and addiction service monitoring
summary report 2024: Access and options

He mea whakaputa: Pipiri 2024

Ka aro tēnei pūrongo aroturuki ki te whai wāhi ki ngā ratonga o te hauora hinengaro me ngā waranga, tae atu ki ngā kōwhiringa e wātea ana i roto i te rima tau, atu i te Hongongoi o 2018 ki te Pipiri o 2023. I roto i te whanaketanga o te pūrongo ka whakatika mātou kia whai māramatanga ake ki ngā tauira panoni o te whai wāhi ki ngā ratonga o te hauora hinengaro me ngā waranga. E tutuki ai tēnei, i whakarongo mātou ki ngā tirohanga rerekē i roto i te rāngai me ngā hapori o te hauora hinengaro me ngā waranga.

Piki ana te whai wāhi ki ngā ratonga matua me ngā ratonga hapori, heke ana ngā whai wāhi ki ngā ratonga mātanga

Nā runga i te hōtaka o Ngā Whai Wāhitanga me Ngā Kōwhiringa kua piki te whai wāhitanga, ā, kua whānui ake ngā kōwhiringa mō te hunga e pāngia ana e ngā auhi, atu i te māriri ki te aungāwari. E piki tonu ana te rahinga tāngata e toro ana ki ngā taurima matua me ngā taurima hapori¹ i roto i tēnei rima tau. Hāunga tēnei, e heke haere ana te rahinga e whakamahi ana i ngā kaupapa hauora hinengaro matua. Ahakoa he pai tonu ngā mahi o te hōtaka o Ngā Whai Wāhitanga me Ngā Kōwhiringa, i rongu tonu mātou he āhua pōturi te whai wāhi a te hunga e tiketike ana ngā matawara (aungāwari ki te kaha). Ko ngā matawara a tēnei

hunga kei waho atu i ngā taumata e tautokohia ana i ngā taurima matua.

Kua heke anō te rahinga e whai wāhi ana ki ngā ratonga mātanga² o te hauora hinengaro me ngā waranga i te rima tau e aroturuki ana mātou, ā, nō tērā tau ka papatahi tēnei tatauranga. Ko te pūtake o tēnei heke i roto i te rima tau ko ngā panonitananga ki te pāpātanga whai wāhi atu i te 3.8 ōrau o te taupori whānui i te tau 2018/19 ki te 3.4 ōrau i te tau 2022/23. I nui ake te hekenga i roto i te tau ki ngā ratonga waranga (i heke mā te 15.9 ōrau) tēnā i ngā ratonga hauora hinengaro (i heke mā te 3.1 ōrau). Nā runga i ā mātou raraunga kounga, i rongu mātou ki ngā uaua e pā ana ki te whai wāhi ki ngā ratonga mātanga me ngā ratonga mōrearea.

I roto i te kotahi tau o ngā aroturuki, kua iti ake ngā whiwhinga waea, kuputuhi hoki o Whakarongorau Aotearoa i te hunga e whakapā ana mō ngā take hauora hinengaro, waranga hoki. Waihoki, ahakoa te pikinga o ngā take puta ki ngā ratonga mate whawhati tata i te toru tau ki te tau 2020/21, i heke iho i ngā tau e rua o muri mai. Hei whakataurite atu, i piki ake te rahinga o ngā waea ki ngā ratonga Pirihimana me ngā ratonga Waka Tūrora mō te hauora hinengaro engari i heke iho te rahinga o ngā putanga Pirihimana.

Piki ana ngā pēhitanga ki ngā ratonga mātanga nā ngā matawara pīroiroi a te iwi ki te whai wāhi ki ngā ratonga tae atu ki ngā whakatara hunga mahi

I runga i ngā tātari o ngā raraunga kua kohia, e whakatau ana mātou ko ngā panonitanga ki te whakamahi ratonga i hua ake i ngā pēhitanga ki te hunga mahi i te nui o ngā tūranga wātea me te aro ki ngā taurima e hāngai ana ki ērā e pēhia nei e ngā matawara takahurihuri. I rongo anō mātou ki te tipunga o ngā huarahi kia moata te takawaenga mā ngā taurima matua me tōna pānga papai. E hāngai ana pea tēnei ki te hekenga iti o ngā tononga ki ngā ratonga mātanga.

Hāunga te tipunga o te hunga mahi ki ngā taurima matua me ngā taurima hapori i roto i te hōtaka o Ngā Whai Wāhitanga me Ngā Kōwhiringa, he maha tonu ngā pūhore hunga mahi ki ngā ratonga mātanga, ki Ngā Rōpū kei Waho i te Kāwanatanga (RWK) me ngā mahi rata. Nā runga i ngā pūhore nei kua taparere ngā urupare a ngā ratonga mātanga i runga i te aro kia haepapatia ngā matawara tiketike. I rongo atu mātou ki te pikinga o ngā hiahia mō ngā ratonga me ngā tāngata e whakaatu ana i ngā matawara pīroiroi (hei tauira ko te whakamahi pūroi, ko te kanorau roro, me ngā take pāpori pērā i te whai whare).

E panoni ana ngā kaiwhakarato matua me ērā o te hapori i ō rātou whanonga hei urupare ki ngā whakahoki kōrero mō ngā ratonga mātanga. E ai

ki ētahi kua piki ake te tuanui mō ērā e uru ana ki ngā ratonga mātanga. Ko ētahi kaiwhakapā kei te whakaheke iho i te rahi o ngā whakapātanga me te whakaroa ake i ngā tautoko ki ngā tāngata kei ngā hapori i a rātou e tatari ana kia whai wāhi ki ngā ratonga mātanga. I tuku kōrero mai ngā tāngata ki ētahi o ngā taero kia tōmua ai te whai wāhi ki ngā ratonga matua me ngā ratonga mātanga. Ko te hua ko te noho mōrearea i a rātou e tatari ana.

Ko te hekenga o te whakamahi i ngā ratonga mātanga (tae rawa ki ngā ratonga waranga) i roto i te rima tau, me te arōpū ake ki te hunga me ngā matawara pīroiroi he tohu pea ki te angitū o te pikinga ki ngā whakaurunga mā ngā ratonga matua me ngā ratonga hapori. I rongo mātou e whiwhi ana ētahi tāngata matawara tauwaenga (te hunga i takunetia kia tonoa ki ngā ratonga mātanga) i ngā tautoko me te kore whai taurima mātanga.

E ai ki te Tatauranga Hauora o Aotearoa kua piki tonu ngā auhi hinengaro. Nā ngā huringa pāpori, nā te kakenga utu noho me ngā panonitanga o ngā arotau ki te pūnaha hauora (arā atu anō ngā take) kua kino ake ngā auhi. Ko te Kowheori-19 tētahi pānga nui i roto i te rima tau o ngā aroturuki i pā kino ai ki te whakamahi ratonga, ki te tuku ratonga, ā, i pā kino ki te hunga me ngā arotau a ngā tāngata.

Kia pakari te pūnaha hei whakatūtaki i ngā wawata a te Māori

Kāore te pūnaha o nāianei i te hāngai ki te tokomaha o te Māori. I rongo mātou ki ngā kōrero a ētahi Māori karekau te pūnaha i te rere pai. E karanga ana rātou kia torowhānui te pūnaha otirā kia aro ki te ahurea, kia iti iho te utu, kia tuwhera ake ki te whakatūtaki i ō rātou hiahia. Hāunga te tūtohu a ētahi ki ētahi wāhi kairangi pērā i te ratonga Kaupapa Māori, e ai ki ētahi kāore ēnei ratonga i te horapa whānui ki te motu.

I rongo anō mātou ki ngā kōhukihuki me nga pāpourī i te ngana a ētahi kia whai wāhi ki ngā ratonga mā ngā taurima matua, engari ka tau kē atu ki ngā ratonga tārūrū. E whakaatāngia ana ēnei wheako i tā mātou kitenga kua heke iho te whakamahi a te Māori i ngā ratonga mātanga. Mō te rahinga o te iwi Māori, ko te hua ko te ngaronga o te pono ki te pūnaha me ngā raruraru ki te whakatūtaki i te rongo toiora.

E ai anō ki ngā aroturuki i tēnei tau kua piki ake ngā tāurunga hōhipera mō te Māori engari kua heke iho te rahinga o Tauīwi. I roto i te rima tau he teitei ake te pāpātanga o ngā putanga a te Māori ki te Ratonga Mate Whawhati Tata tēnā i a Tauīwi. Ka mutu he teitei ake ngā auhi hinengaro o te Māori, ngā wheako auhi hinengaro me te whakamahi pūroi i runga anō i te horopaki o ngā putanga pāpori. Ka whakatanatana tonu mātou i te Tiriti o Waitangi hei tūāpapa panoni i te pūnaha o te hauora hinengaro me ngā waranga me te akiaki i ngā tahua nui ake ki ngā ratonga Kaupapa Māori me te ahurea tōtika i roto i ngā ratonga katoa.

Me aropū tonu ki te rangatahi

E kaha wheako tonu ana te rangatahi atu i te 15 tau ki te 24 tau i te auhi hinengaro kino ake i ētahi atu rōpū pakeke. Nō rātou te pāpātanga teitei rawa o ngā matawara ki te puta ki ngā ratonga hauora, ā, he nui ngā taero ki te whai wāhi ki ngā tautoko e pā ana ki te hauora hinengaro me ngā waranga. Mō ngā tamariki me ngā rangatahi (0 ki te 18 tau), he roa rawa ake te tatari kia kitea e ngā ratonga mātanga, ka mutu he teitei ake ngā urunga waka tūroro me ngā putanga Mate Whawhati Tata a te rangatahi (atu i te 19 ki te 24 tau) tēnā i ētahi atu rōpū pakeke.

E pai ake ana ngā kōwhiringa tautoko tōmua mō te rangatahi. E kaha whakamahi ana rātou i te telehealth me ngā ratonga o te hōtaka o Ngā Whai Wāhitanga me Ngā Kōwhiritanga tae atu ki ētahi atu kōwhiringa pērā i ngā ratonga ki ngā kura. Kua tino iti ake ngā rongoā tuku ki te rangatahi tēnā i tērā tau. I piki ngā tukutanga (ngā pūroi pēhi i te mate ahotea, mate hinengaro me te mate auhi) ki te rangatahi i roto i te whā tau ki te tau 2021/22 i mua i te hekenga i te tau 2022/23. He mea pai anō kua paheke te rahinga o te rangatahi e whakauru ana ki ngā hōhipera i roto i aroturuki o te tau kua pahure ake nei.

Mā te mahi i ngā akoranga noho ka mārāma ake ki ngā matarawa tautoko me te whakamahere i te horanuku o ngā ratonga hei whakatūtaki i ngā hiahia a te rangatahi, a te tamariki me te taiohi, he āhuatanga kāore anō i ekea ki te pūnaha mō ngā pākeke.

Me whakaterere te panonitanga

Ahako e pā kino ana te kōpaka ki te hunga mahi (tae rawa ki ngā ratonga mātanga), kua tipu tonu ngā hunga mahi hapori.

Kei reira tonu ngā whaitua kairangi me ngā tauira auaha e urupare ana, ā, e whakamauru ana i ngā take. Ka mutu e whakaaweawe nei ngā kaupapa takawaenga taurima matua, ngā kapa takirua me ngā urupare hauora hinengaro tōmua mō ērā ka waea ki 111. E wātea ana ngā kōwhiringa tārū

ā-hapori ki ētahi wāhi; hāunga tēnei, e tāhapa ana ngā kōwhiringa puta noa i te motu. E kitea ana ngā panonitanga pai hei whakautu ki ngā take mauroa, ka mutu, me whakawhānui puta noa i te pūnaha. Kāti me aropū tonu ngā whakapau kaha ki ngā pūtahi, ki ngā ratonga, me ngā tāngata hei whakanoho i te huarahi pūnaha whānui.

Otirā, me kaha tonu ki te whai pūnaha e whai wāhi tonu ana ngā tāngata ki ngā ratonga o te hauora hinengaro me ngā waranga ina ka pīrangitia, ka mutu kia riro mai ngā kōwhiringa pūmau me ngā ratonga puta noa i ngā ratonga katoa. Kua aua atu te rima tau mai te uiuinga o He Ara Oranga, engari he nui tonu ngā mahi me whakatutuki. E ai ki a mātou, ko ngā tirohanga me ngā whakahau o tēnei pūrongo ngā tino wāhi hei whakaterere i ngā panonitanga e wawata nuitia ana.

Mā tētahi Minita mō te Hauora Hinengaro, ka tini ake ngā huarahi ki te panonitanga. Ka haere tonu ā mātou akiaki i te kāwanatanga kia aro tonu ki te hauora hinengaro me ngā waranga ki te whakaterere ake i ngā kauneke ki te pūnaha e hāngai pū ana ki te tangata me te whānau.

Endnotes

- 1 Ko ngā ratonga taurima matua ko ērā ka tukuna ki ngā tomokanga, pēnei i ngā rata me ngā ratonga whare rongoā. Ko ngā Rōpū Kei Waho i te Kāwanatanga (RWK) ngā kaiwhakarato Māori me ērā o Ngā Uri a Kīwa, ka āhei tonu ki te tuku i ngā taurima matua nā reira kua whakaurua ēnei hei ratonga taurima matua, hei ratonga hapori hoki.
- 2 Ko ngā ratonga mātanga kua hangaia hei urupare ki ngā hiahia a ngā tāngata e tino kaha pāngia ana e te mate. He rite tonu kia riro mai tētahi tonotanga, aromatawai rānei i tētahi ratonga matua, hāunga tēnei, he wā kua whakaaengia ngā tonotanga ake a te tangata. Ko ngā kaituku ratonga mātanga he hōhipera, he kapa hapori o Te Whatu Ora, he RWK whai kirimana rānei.

Download Kua Tīmata Te Haerenga | The Journey Has Begun:
www.mhwc.govt.nz/monitoring